

PANDEMİ RAPORU

COVID-19 SALGININDA HIV İLE YAŞAYANLAR

PANDEMİ RAPORU

COVID-19 SALGININDA HIV İLE YAŞAYANLAR

Hazırlayanlar:

Sosyolog Canberk Harmancı

Psikolog Eren Fıçıcı

Av. Esra Erin

Dr. Görkem Gökçelioğlu

Shu. Hazal Hartavi

Sosyolog Leyla Yıldız

İletişim:

info@pozitifyasam.org

Destek Hattı: 0216 418 10 61

Mülteci Destek Hattı: 0850 888 0539

www.pozitifyasam.org

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	6
HIV İLE YAŞAYANLAR RİSK ALTINDA MI?.....	8
PANDEMİ DÖNEMİNDE HIV İLE YAŞAYANLARIN DESTEK MEKANİZMALARINA ULAŞMALARI VE SOSYAL HİZMET.....	9
VERİLER.....	11
PANDEMİDE HIV PSİKOLOJİSİ	13
AKRAN BULUŞMALARI	15
ADALETE ERİŞİM VE HAK İHLALLERİ	17
HIV İLE YAŞAYAN YABANCILAR	19
NELER YAPMALI?.....	20
KAYNAKLAR	21
HAKKIMIZDA.....	22

GİRİŞ

HIV enfeksiyonu kırk yıl önce raporlanmaya başladıktan çok kısa bir süre sonra Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi olarak ilan edilmiştir. Dünya üzerinde hala sonlanmamış bir pandemi olarak varlığını sürdürmektedir. Dünyanın farklı bölgelerinde ülkelerin gelişmişlik düzeyleri, tedaviye erişimin var olup olmaması, kontrol programlarının varlığı, korunma materyallerine erişimin kolaylığı gibi faktörlere göre farklı yayılım oranları göstermektedir.

Birleşmiş Milletler HIV/AIDS Ortak Programı 2019 verilerine göre bugün dünyada 38 milyon kişi HIV ile yaşamaktadır. T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü'nün 1 Aralık 2020 tarihinde açıkladığı ulusal istatistiklere göre ülkemizde ilk HIV vakasının görüldüğü günden 30 Kasım 2020 tarihine kadar 27.767 kişi HIV ile yaşadığını öğrenmiştir. Bakanlık verilerine göre enfeksiyonun en sık görüldüğü yaş grubu 20-39 yaş arası gençler ve genç erişkinlerdir. Toplam HIV ile yaşayan kişilerin nüfusa oranı (insidansı) düşük olmasına rağmen enfeksiyonun artış hızı son 5 yıl içerisinde yaklaşık %450 artış göstermiştir. 1985 yılından 2010 yılına kadar geçen yirmi beş yıllık süre içerisinde 4.432 kişi HIV ile yaşadığını öğrenmişken son yıllarda bir yıl içerisinde tanı alan kişi sayısı yaklaşık 4.000 kişidir. 2020 yılında Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü'nün açıkladığı verilere göre 1 Ocak 2020 - 30 Kasım 2020 tarihleri arasında 1.492 kişi HIV ile yaşadığını öğrenmiştir. 2020 yılı içerisinde yeni HIV tanısı alan kişi sayısındaki azalmanın doğrudan Covid-19 enfeksiyonunun sağlık hizmetlerine erişimdeki olumsuz etkisinin bir sonucu olduğu tahmin edilmektedir.

Dünyanın dört bir yanında yeni vakaların ortaya çıkmasıyla beraber hızlandırılan bilimsel çalışmaların olumlu sonuçları 1990'lı yılların başından itibaren alınmaya başlanmıştır. Bugün HIV, başarılı bir şekilde tedavi edilebilen kronik bir enfeksiyondur. Düzenli tedavinin bulaştırıcılığı ortadan kaldırdığı bilim dünyası tarafından kabul edilmiş ve Belirlenemeyen = Bulaştırmayan (B=B) dünyanın en geniş katılımlı kampanyası haline gelmiştir. HIV ile yaşayan kişilerin tedavi ile olağan yaşam sürelerini sağlıklı yaşadığı gerçeği bilimsel çalışmalarla ispatlanmıştır.

Yıllar içerisinde tıp alanında büyük başarılar imza atılırken bireylerin HIV ile ilgili tutum ve davranışlarının değişmesinde aynı başarı yakalanamamıştır. HIV farkındalığının düşük olması, enfeksiyonun belirli grupların sorunu olduğuna inanılması HIV enfeksiyonuna karşı önyargının üretilmesine, bu önyargılar HIV ile yaşayanların damgalama ve ayrımcılıkla karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. HIV hakkındaki yanlış bilgilerin ve HIV ile yaşayanlara yönelik damgalayıcı söylemlerin medya ve kamu kurumları tarafından yeniden üretilmesi toplumdaki mevcut önyargıların pekiştirilmesine neden olmaktadır.

İçinde bulunduğumuz pandemi sürecinde Covid-19 ile ilgili bilgi paylaşımlarının yanında Covid-19 ile enfekte kişilere yönelik damgalayıcı söylemlerin de üretilmeye başlandığı görülmüştür. Kimi zaman ise HIV ile Covid-19 enfeksiyonlarının birlikte anıldığı, bilimsel bir temeli olmadan kıyaslandığı; bu yaklaşımın da toplumdaki mevcut HIV damgalamasını pekiştirdiği görülmüştür.

Pozitif Yaşam Derneğinde, Mart ayından itibaren danışmanlık hizmetleri de dahil olmak üzere tüm faaliyetler online ortama taşınarak çalışmaların tümü evden yürütülmüştür. Bu süre zarfında Dünya Sağlık Örgütü ile Sağlık Bakanlığının öneri ve duyuruları danışanlar ile paylaşılmış; Covid-19 salgınında HIV ile yaşayan kişilerin pandemi öncesi döneme kıyasla daha fazla danışmanlığa ihtiyaç duyduğu gözlemlenmiştir. Çık kimlikleri ile herhangi bir kuruma doğrudan başvuru yapma konusunda mahremiyet ihlali endişesi olan HIV ile yaşayan kişilerin mevcut kaygıları pandemi döneminde artmıştır. Herhangi bir destek mekanizmasına erişim sağlamayan kişilere erişmek için telefon danışmanlığına ek olarak sosyal medyada ve web sitesinde duyurular ve uzman görüşleri paylaşılmıştır.

Bu rapor Mart-Kasım 2020 tarihleri arasındaki verileri kapsamaktadır. Rapor, pandemi döneminde HIV ile yaşayan kişilerin destek mekanizmalarına erişimdeki temel sorunları, psiko-sosyal destek süreçleri, adalete erişimde yaşanan zorluklar ile pandemi sürecinde HIV psikolojisi, akran buluşmaları ve alana dair çözüm önerilerinden oluşmaktadır.

HIV İLE YAŞAYANLAR RİSK ALTINDA MI?

Yeni Coronavirüs'ün (COVID-19) ortaya çıkması ve yarattığı pandemi tüm dünyayı alarma geçirmiştir. Yeni tanımakta olduğumuz bu virüsün Coronavirüs ailesinden olması sebebiyle tahmin ettiğimiz bazı özellikleri olmakla beraber spesifik özellikleri geçtiğimiz bir senede küresel çapta yapılan araştırmalarla anlaşılmıştır. HIV ile yaşayan kişiler için de salgının ilk zamanları belirsiz olan bu süreç günümüzde aydınlatılmıştır.

HIV ile yaşayan kişiler için Coronavirüs ile enfekte olmak, genel popülasyonda tanımlanan risklerden daha yüksek değildir.

COVID-19 ile ilgili bugün bildiklerimiz şiddetli hastalık geçirme açısından risk taşıyan gruplar, 60 yaş üstü insanlar, bağışıklık yetmezliği olan insanlar ve kronik solunum, kalp, böbrek rahatsızlığı olanlardır. (Positive Life NSW, 2020)

Bilimsel araştırmalara göre; COVID-19 ile enfekte olmuş tedavi altındaki HIV ile yaşayan kişilerin CD4 sayıları (Bağışıklık sistemi hücresi / T Lenfositleri) 350 hücre/ml' den yüksek ise genel popülasyona göre daha fazla risk altında olmadıkları gösterilmiştir.

HIV ile yaşayan kişilerde daha yüksek risk saptanmamış olsa da uluslararası bilimsel otoriteler (CDC - Center Disease Control and Prevention) HIV ile yaşayan kişiler ve onlarla ilgilenen klinisyenler için bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Bu tavsiyeler:

1. Tüm popülasyonun uyması gereken sosyal izolasyon ve hijyenin sağlanması,
2. Grip ve zatürre aşılarının güncel tutulması,
3. Ruh sağlığının korunması açısından teknoloji kullanılarak uzaktaki yakınlarla iletişim içerisinde kalınması,
4. HIV ilaçlarının rutin kullanımı ve temini konusunda özen gösterilmesidir (Center Disease Control and Prevention, 2020).

Ayrıca HIV tedavisi için kullanılan ilaçların da COVID-19 tedavisine herhangi bir etkisi olmadığı anlaşılmıştır.

Tüm çalışmalar göz önüne alındığında tedavi altındaki HIV ile yaşayan kişiler için COVID-19 açısından ayrıca bir risk görünmemektedir. HIV ile yaşayan bireylerin alması gereken ek bir önlem yoktur. HIV ile yaşayan kişilerin bağışıklık sistemini güçlendirmesi için kullanması gereken herhangi bir ilaç takviyesine ihtiyaç yoktur. Tedavi altında olmayan veya tedaviye yeni başlamış ve bağışıklık hücre sayıları yeterli görülen seviyenin altında olan kişiler şüphesiz daha çok dikkat etmelidir.

HIV ile yaşıyor olsun ya da olmasın herkesin Dünya Sağlık Örgütü'nün ve T.C. Sağlık Bakanlığı'nın tavsiyelerine uyması birey ve halk sağlığı açısından oldukça önemlidir.

PANDEMİ DÖNEMİNDE HIV İLE YAŞAYANLARIN DESTEK MEKANİZMALARINA ULAŞMALARI VE SOSYAL HİZMET

Pozitif Yaşam Destek Merkezinin Sosyal Hizmet Birimi, destek hattından gelen başvuruların yanı sıra, derneğin sosyal medya hesaplarına(Facebook, Instagram, Twitter) ve info@pozitifyasam.org e-posta adresine gelen başvuruları da değerlendirmeye alarak HIV ile yaşayan başvuruçulara ve yakınlarına vaka desteği sağlamaktadır. Pandemi öncesinde verilen danışmanlıklarda HIV ile yaşayan kişiler ve yakınlarıyla yürütülen vaka süreçleri tercihen yüz yüze gerçekleştirilirken; Covid-19 pandemisiyle beraber danışmanlıklar telefon, e-mail ve görüntülü konuşma uygulamalarıyla (Zoom, Skype, Teams vb.) sürdürülmüştür.

Dernek ile ilk defa temasa geçen yeni tanı alan kişiler, tanı sonrası genel bilgilendirme, tedaviye erişim, temel haklar, güvenli cinsellik, sağlıklı yaşam ve dernek etkinlikleri hakkında bilgilendirilmiş; gerekli yönlendirmeler (Valilik, Kaymakamlık, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, Sosyal Güvenlik Kurumu, HIV tanı ve tedavi merkezleri, hastanelerin enfeksiyon hastalıkları ve diğer bölümleri, Alo 144(Sosyal Yardım Hattı), Alo 182 (Merkezi Hekim Randevu Sistemi), Alo 183(kadın, çocuk, sosyal hizmet danışma hattı), Alo 170 (Çalışma ve sosyal güvenlik iletişim merkezi) hatları) yapılmıştır. Daha önce destek merkezinden danışmanlık almış olan danışanlara ise ihtiyaç duydukları konularda gerekli danışmanlıklar verilmiş; danışanların psikolojik ve hukuki destek talepleri değerlendirilerek kurum içi ve/veya kurum dışı yönlendirmeleri yapılmıştır. Bu kapsamda ilaca erişim, enfeksiyon hastalıkları bölümlerinin yoğunluğundan ötürü randevu alamama, Genel Sağlık Sigortası (GSS) prim borcu nedeniyle yaşanan sigorta kesintileri, Covid-19 enfeksiyonu ve HIV ile Covid-19 enfeksiyonları arasındaki ilişkiye dair bilgilendirme, Covid-19'la ilişkili yayınlanan genelgeler hakkında bilgi ve yorum, pandemide artan kaygıyla baş etme gibi başlıklar danışma ihtiyacı duyulan konuların başında gelmiştir.

Sosyal Hizmet Birimi tarafından sağlık, eğitim, adalet, çalışma ve sosyal güvenlik, sosyal yardım alanlarında kamu kuruluşları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarında görev alan sosyal hizmet uzmanlarına yönelik farkındalık atölyeleri düzenlenmiş; bu atölyelere katılan uzmanlar mevcut gönüllü ağına dahil edilmiştir.

Covid-19 pandemisinden sonra toplumun hemen her kesiminde karşımıza çıkan kaygı ve korku HIV ile yaşayanların da dahil olduğu pek çok dezavantajlı grubu önleyici/koruyucu ve tedavi edici sağlık hizmetlerine erişememe, iş/gelir kayıpları, mevcut damgalamaların artışı gibi konular başta olmak üzere birçok açıdan etkilemektedir. HIV ile yaşayan kişiler için pandeminin başında hakim olan belirsizlik ve panik hali yapılan bilimsel araştırmalar ve yayınlanan bilgilendirici metinler sayesinde bir ölçüde azalmıştır. Buna rağmen özellikle sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan sorunların varlığından bahsetmek mümkündür. Pandemi nedeniyle ertelenen ameliyatlar, grip ve zatürre aşılara erişimin kısıtlı olması, tedavi takibinde yaşanan aksaklıklar sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan sorunların önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

**PANDEMİ RAPORU:
COVID-19 SALGININDA HIV İLE YAŞAYANLAR**

HIV tanısı almasına rağmen tedaviye başlamayı erteleyen kişilerin kaygı düzeylerinin pandemiyle birlikte yükseldiği ve ulaşabilecekleri bir tedavi merkezi arayışına girdikleri görülmüştür. 2020 yılının Mart, Nisan, Mayıs aylarında çoğunlukla randevuya açılmayan enfeksiyon hastalıkları poliklinikleri Haziran ayında yeniden randevuya açılmış; bunun yanında HIV enfeksiyonu da dahil olmak üzere kronik hastalığı olan kişilerin reçetesiz olarak ilaca erişimleri eczaneler aracılığıyla sağlanmıştır.

Pandemi öncesi olağan koşullarda grip ve zatürre aşılarının hekimler tarafından mutlaka önerildiği HIV ile yaşayanların pandemi döneminde öncelikli gruplar arasında yer almaması nedeniyle mevcut kaygı düzeylerinde artış olduğu gözlemlenmiştir. İlerleyen aylarda aşılamaya alınacağı bildirilmiş olsa da grip ve zatürre aşısına erişememek HIV ile yaşayan kişilerin psikososyal esenlik hallerinin düşmesinde önemli bir neden olmuştur.

Pandemi öncesinde sosyal güvenlik sistemiyle yaşanan sorunlar nedeniyle (GSS/Bağ-Kur prim borcu vb.) tedaviye erişimin mümkün olmaması pandemi döneminde de karşımıza çıkan en önemli sorunlardan biri olmuştur. Sigortanın aktif olmadığı dönemlerde ilaca erişememek HIV ile yaşayan kişilerde haklı bir kaygıya neden olmuş, kişilerin fiziksel sağlıklarının yanı sıra psikososyal esenlik hallerini de tehdit eder hale gelmiştir.

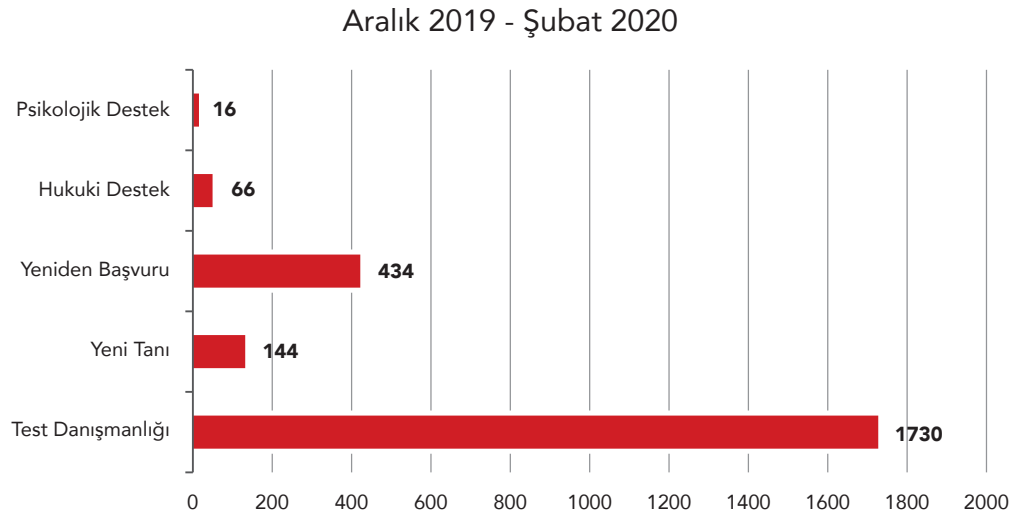
Pandemi döneminde gelen başvurularda maddi destek talebinin anlamlı ölçüde artması danışanların gelir düzeylerinde ciddi bir düşüş olduğunu göstermiştir. Adalete Erişim ve Hak İhlalleri başlığı altında da inceleneceği üzere HIV ile yaşayanların pandemi sürecinde hem sağlık hizmetlerine erişimlerinde hem de çalışma hayatlarında yaşadıkları hak ihlallerinde artış gözlemlenmiştir.

VERİLER

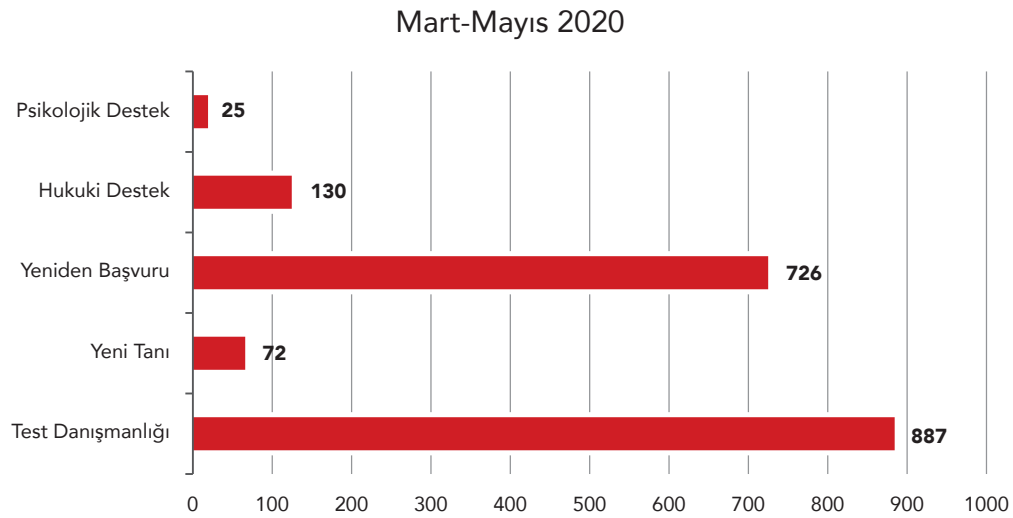
Türkiye’de ilk Covid-19 vakasının görüldüğü Mart ayından raporun hazırlandığı dönem olan Aralık ayına kadar Pozitif Yaşam Destek Hattı , e-posta ve sosyal medya hesaplarının mesaj uygulamaları aracılığıyla toplam **4711** başvuru alınmıştır.

Aşağıdaki grafiklerde pandemi öncesi dönem olarak ele aldığımız Aralık 2019-Şubat 2020 tarihlerindeki başvurular ile pandemi dönemindeki veriler paylaşılmıştır.

Grafik 1: Aralık 2019-Şubat 2020 tarihleri arasındaki başvuru nedenleri

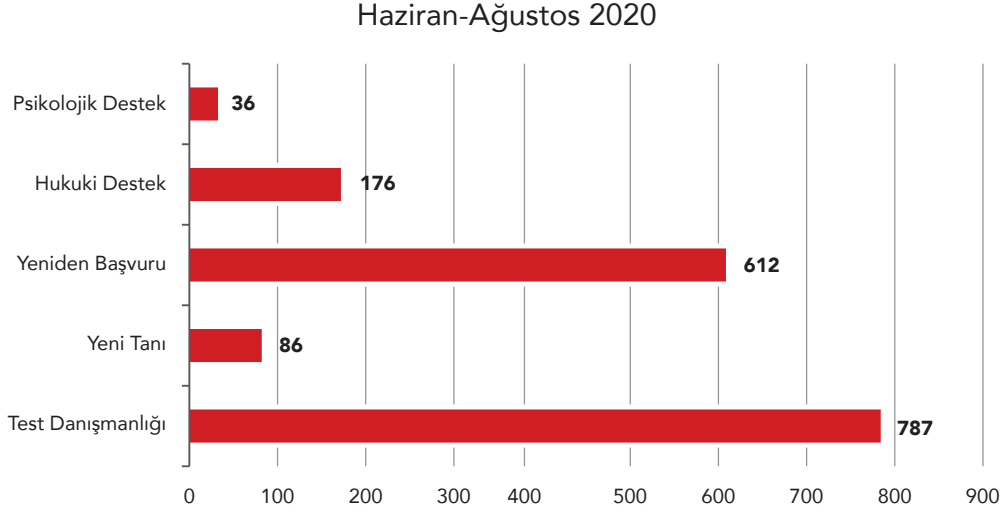

Grafik 2: Mart-Mayıs 2020 tarihleri arasındaki başvuru nedenleri

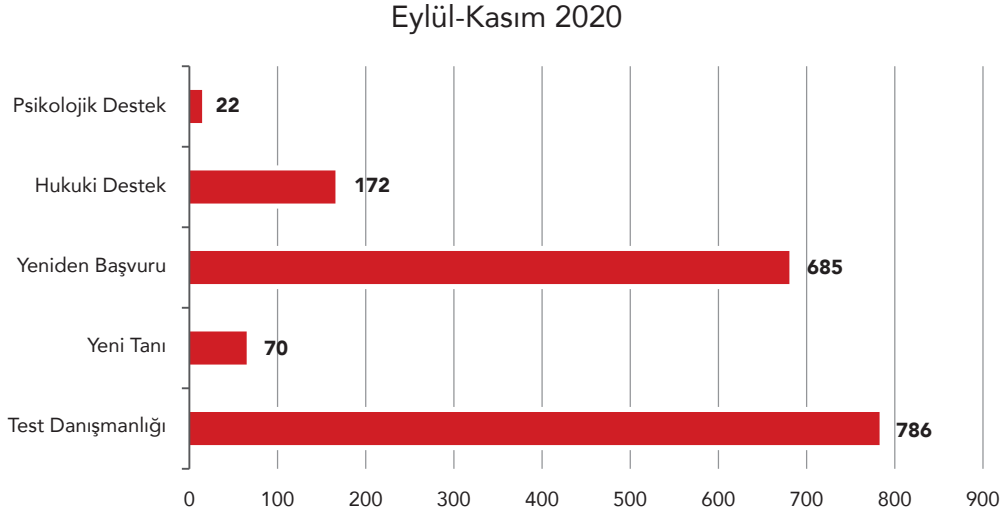

Grafik 3: Haziran-Ağustos 2020 tarihleri arasındaki başvuru nedenleri

Grafik 4: Eylül-Kasım 2020 tarihleri arasındaki başvuru nedenleri

Grafikler incelendiğinde pandemi öncesi 3 aylık dönemde başvuruların %72'sini oluşturan test öncesi ve sonrası danışmanlığın pandemi döneminde büyük ölçüde azaldığı, yeni tanı alan kişilerin neredeyse yarı yarıya azaldığı ve önceki dönemlerde başvuru yapan HIV ile yaşayanların yeniden başvuru yapma sıklığının ve sayısının arttığı görülmektedir. Yeni tanı alan kişilerin sayılarındaki düşüşü; özellikle karantina sürecinde cinsel pratik sayılarının partneri ile yaşamamış olmasına ve Covid-19 kaygısının HIV kaygısının önüne geçmesine bağlayabiliriz. Yine pandemi öncesindeki 3 aylık dönemde hukuki danışmanlık amaçlı 66 başvuru alınmışken; pandemi sürecinin ilk 3 ayında başvuru sayınının 130'a çıktığı, ikinci 3 aylık periyotta 176 başvuru sayısına ulaştığı ve son periyotta 172 başvuru olduğu görülmektedir. Hukuki destek talebi kadar ciddi bir artış olmasa da psikolojik destek taleplerinin de pandemi sürecinde anlamlı ölçüde arttığını söylemek mümkün.

PANDEMİDE HIV PSİKOLOJİSİ

İnsan doğası gereği yaşama güçlü bir şekilde tutunmak ister ve yaşamın devamını arzular. Yaşamın devamlılığı için güvende hissetmek ve olası dış tehlikeleri önceden engellemek içgüdüsel olarak yapılan ve tüm canlılarda ortak olan bir özelliktir. Ancak insan hayatını tehdit eden doğa olayları, hastalıklar, tehditler her zaman yaşamın bir parçası olarak bulunmaya devam eder ve temel kaygı sebepleri haline gelir.

1980'lerin başlarında dünya bilinmez, bulaşıcı ve ölümlü sonuçlanabilen bir hastalıkla karşılaştı; HIV. HIV pandemisi o dönemde daha çok genç kesimi etkileyen ve bilim dünyasını geçici bir süre çaresizlik içerisinde bırakan bir virüs olarak ortaya çıktı. Pandeminin ilk yıllarında yaşanan yoğun endişe tüm dünyayı engellenemez bir panik içerisine sokmuş, insanlar arası iletişimin hızlandığı bu dönemde HIV'den daha hızlı yayılan ve çok daha fazla kişiyi etkileyen durum kaygı olmuştur.

Bilimsel araştırmalar yeni tedavi yöntemleri geliştirmeye devam ederken HIV pandemisi tıbbi olarak korku duyulacak bir durum olmaktan çıkmıştı. Önce yaşam ömrünü uzatacak baskılayıcı tedaviler bulundu, daha sonra ilaçların gösterdiği yan etkiler neredeyse tamamen ortadan kalktı. Günümüzde HIV, beklenen yaşam süresini kısaltmayan, hızla etkisiz hale getirilebilen, tedavi alanlarda bulaştırıcılığın sıfıra indiği konforlu ve tehlikesiz bir virüs olarak yaşamın içerisine dahil oldu. Bugün tanı alan HIV pozitif kişiler hayatlarını HIV'e dair bir etki görmeden, öncesinde olduğu gibi yaşamaya devam ediyorlar.

Kronik hastalıkların tamamı kişi için yarattığı belirsizlik ve yaşama içgüdüünün tehlike algısı sebebiyle ruhsal sorunları da beraberinde getirir. Konu yeni ortaya çıkan bir virüs olunca da bu belirsizlik tahammül etmesi zor bir boyuta ulaşabildiği gibi, insanlarda da daha kalıcı ve travmatik ruhsal sorunlar yaratır.

2019 yılının Aralık ayında karşılaştığımız bir diğer pandemi ise aslında daha önceden tanıdığımız bir virüs ailesinin yeni bir üyesi ile oldu. Bu virüs hakkında bilinenler çok kısıtlı olmakla beraber, ölümcül olması, kolay yayılması ve bilinmezliklerin yarattığı beklenen kaygı pandemisinin de hızla yayılmasına sebep oldu. Ruhsal hastalıkların en güçlü önleyicisi olan sosyal destek, karantina gerekliliği sebebiyle yeterince sağlanamıyor, hayatları baştan aşağı değişen insanlar sürecin içerisinde yalnız kalıyorlardı. Gelişen teknoloji sayesinde iletişimi sürdürmeye devam eden insanlar ruhsal olarak bir nebze daha az etkilenmiş olsalar da hastalık kaygısının ruhsal sonuçları uzun bir dönem daha insanları etkilemeye devam edecektir.

HIV ile yaşayan kişileri psikolojik olarak en zorlayan durum, sosyal yaşamla bulaşmamasına rağmen kişilerin bu durumu yakınlarıyla paylaşmakta yaşadıkları zorluklardır. Kişiler damgalanma endişesi, ayrımcılığa ve zorbalığa uğrama ihtimalleri sebebiyle bu süreci yalnız yaşamayı tercih ediyor ve ruhsal durumun iyileştiricisi sosyal destekten uzak kalıyor.

Koronavirüs ailesinin yeni üyesinin kendi başına yarattığı endişeyle baş etmek zorken bir de HIV ile yaşayan kişilerin aklında bu virüse yakalanmanın daha riskli olup olmayacağına dair belirsizlikler vardı. Bugüne kadar bildiklerimiz HIV tedavisi alan kişilerde bağışıklık hücrelerinin (CD4) hızla yeterli seviyeye geldiği ve HIV ile yaşamayan bireyler gibi güçlü bir bağışıklığa sahip olduğuydu. Neyse ki pandeminin ilk ayından itibaren

PANDEMİ RAPORU:
COVID-19 SALGININDA HIV İLE YAŞAYANLAR

HIV ile yaşayan kişiler için COVID-19 ile enfekte olmanın daha riskli olmadığı gösterildi. Bu çalışmalar pandeminin devamında tüm dünyada yapılan araştırmalarla desteklendi.

Tıbbi olarak risk artışının olmaması ne yazık ki kaygıların tamamen ortadan kalkmasını sağlayamadı. HIV pozitiflerin bu dönemde sıklıkla terapi odasına getirdiği kaygıların başında hastaneye kontrol için gitmek ile ilgili endişelerdi. Yakınlarıyla temas etmekten kaçınırken hastaneye gitmek, muayene olmak, tahlil vermek gibi kaygılar ön plana çıkmıştı. Bir diğer kaygılı grup ise yeni tanı alan HIV ile yaşayan kişilerdi. Tipik olarak durdurulamayan yoğun düşünceler ve çoğu gerçekçi olmasa da zihinden uzaklaştırılmayan felaket senaryolarıyla geçen bu sürece COVID-19'un eklenmesi kaygıların daha da artmasına sebep olmuştur.

Sonuç olarak COVID pandemisi döneminde HIV ile yaşıyor olmak tıbbi bir risk yaratmasa da HIV ile yaşayan kişilerin akıllarında birçok soru oluşturmuştur. HIV sadece enfeksiyon hastalıklarını ilgilendiren bir tanı olmanın ötesinde ruhsal zorlukların da eşlik ettiği bir süreci beraberinde getirir. Tüm kronik hastalıklarda, özellikle de HIV veya COVID gibi tüm dünyayı beklenmedik şekilde panikleyen hastalık durumlarında, bireyin ve toplumun psikolojik olarak etkilenmesini engellemek adına psikoterapi desteğinin çok önemli olduğu açıktır. HIV için bugün hissedilen gerçek dışı kaygılar zamanında ruhsal boyutun ihmali sebebiyle olmuştur. İnsan yaşama tutunmaya devam ederken yaşadığı kaygılarda yalnız olmadığını bilmeli ve destek almaktan çekinmemelidir.

AKRAN BULUŞMALARI

Cinselliğin konuşulmadığı ve tabu olmayı sürdürdüğü toplumlarda cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlara karşı bilgisizlik, belirsizlik ve önyargı oluşmakta; bu nedenle de cinsel yolla bulaşan enfeksiyon edindiğinde kişide utanç, kaygı ve karamsarlık duyguları ortaya çıkabilmektedir. Yeni tanı almış HIV ile yaşayan kişi şok etkisiyle bundan sonrası için tüm hayatının olumsuz ve sağlıksız devam edeceğine veya hayatının bittiği düşüncelerine kapılabilir. Pozitif Yaşam Derneği olarak kişilerin tanı aldıktan sonra yaşanan şoku ve tedirginliği atlatmalarında profesyonel desteğin o an için elzem bir dokunuş olduğu fikrindeyiz. Bu nedenle yeni tanı alan HIV ile yaşayan kişilere yıllardır alanda deneyim sahibi olan uzmanlarca danışmanlık hizmeti verilmektedir. Kişiler enfeksiyonla yaşamaya dair kapasite güçlendirmeleri ve karşı karşıya oldukları engellerin çözümleri için uzman desteği sonrasında akran danışmanlığının olmasını önemsiyoruz. Aksi bir sıralamada akranın yetki sınırlarını aşarak vaka yönetmesi veya duygu aktarımı yapılması gibi riskler öngörülmektedir. HIV tanısı almanın hayatı durdurmadığını, ilk dönemin bir değişim ve geçiş dönemi olduğunu anlatmak kişinin yaşamını yeniden kurgulayabilmesi açısından son derece önemlidir. Bu geçiş döneminde kendisi gibi HIV ile yaşayan bir akranının HIV ile yaşama konusunda kazandığı deneyimlerini paylaşmasının yeni tanı alan kişinin hayatını yeniden şekillendirebilmesine büyük katkı sağlamaktadır.

HIV tanısı almış kişilerin kendisi gibi HIV ile yaşayan bir akranının deneyimlerini ve kazanımlarını paylaşması yalnız olmadığı fikrinin gelişmesini sağlamaktadır. Pozitif Yaşam Derneği uzun yıllardır Pazar günleri toplantılar düzenleyerek HIV ile yaşayanların birbirlerini duymalarına ortam sağlamaktadır. Hem klasikleşmiş hem de tazeliğini hala günümüze kadar devam ettiren akran buluşmaları her dönem olduğu gibi pandemi döneminde de -her ne kadar sanal ortamlarda olsa da- gerçekleştirilmiştir.

Mart ayında Türkiye’de ilk Covid-19 vakasının açıklanması herkes gibi HIV ile yaşayan kişileri de tedirgin hale getirmiştir. Pandeminin ilk dönemlerinde tüm bilinmezliği ile Covid-19 enfeksiyonu insanları zihinlerindeki sorulara cevap aramaya itmiştir. Bu yüzden akran buluşmalarının önemi bu dönemde ağırlık kazanmıştır. Yıllardır aktif olan kişilerin özgürce yazışıp ve deneyimlerini paylaştığı Facebook grubunda bu dönemde kişilerin Covid-19 ile ilgili birçok sorunun sorulduğu ve kaygı düzeyinin yüksek olduğu saptanmıştır. Kişiler; “HIV’le yaşayanlar Covid-19 salgınında risk altında mı?”, “Pandemi döneminde ilaç temini konusunda sıkıntı yaşar mıyız?”, “Kısıtlamalar ile ilgili yayınlanan genelgeler HIV ile yaşayan kişileri de kapsıyor mu?” gibi soruların sıklığı gözlemlenmiştir. Kişilerdeki bu alarm halini minimuma indirmek ve soruları cevaplandırmak için rutin akran buluşmaları pandemi döneminde online olarak devam ettirilmiş; tüm akran buluşmalarında olduğu gibi bu dönemde de uzmanların katılımı önemsenmiştir. Sorular daha çok yukarıda da ifade ettiğimiz gibi sağlıklarındaki gidişat ve yayınlanan genelgeler ile ilgili olduğu için hekim, psikolog ve avukatların katılımı özellikle önemsenmiştir.

Pandemi döneminin ilk akran buluşması Yönetim Kurulu Üyesi Dr.Görkem Gökçelioğlu’nun katılımı ile “Pandemi ile İlgili Hiçbir Bilinmezlik Kalmasın” oturumu gerçekleştirilmiştir. Facebook kapalı grupta canlı yayınlanan akran buluşması, kişilerin sorularına cevap almalarına ve deneyimlerini paylaşmalarına imkan sağlamıştır.

PANDEMİ RAPORU:
COVID-19 SALGININDA HIV İLE YAŞAYANLAR

Tüm akran buluşmaları facebook kapalı grupta kişilerin talepleri doğrultusunda şekillenmiştir. Sokağa çıkma kısıtlaması ile birlikte kişilerin beslenmelerini takip edebilmeleri, dayanışma ihtiyaçları, yayınlanan genelgelerin kimleri ve hangi grupları kapsadığı gibi konularda açıklık getirilmesi için danışanlar tarafından dernekten uzman desteği talep edilmiş; bu doğrultuda akran buluşmalarında diyetisyen, psikolog, avukat ve yoga eğitmeni gibi uzmanlar katılım sağlamıştır. Sırasıyla; Diyetisyen Elvan Odabaşı "Karantina Günlerinde HIV ile Yaşamak: Nasıl Beslenmeli?", Psikolog Mehmet Yurtçu "Covid Günlerinde Psikolojik Dayanışma", Av. Esra Erin ve Av. Şeyma Nur Topaloğlu "Salgın Döneminde HIV ile Yaşayan Bireylerin Karşılaştıkları Hukuki Sorunlar", Yoga Eğitmeni Ayşe Gülsün Özatalay "Nefes ve Meditasyon", Psikiyatrist Özge Yenier Duman "HIV ile Yaşamının Psikolojik Yansımaları", Ankara Destek Merkezi uzmanlarının (Koruma sorumlusu Yağmur Şenoğuz, Psikolog Hilal Ünsaldı, Avukat Şeyma Nur Topaloğlu) "Sorularınızı Yanıtlıyoruz" başlıkları ile katılımcılar HIV ile yaşayan kişilerin sorularına cevap olmuşlardır.

ADALETE ERİŞİM VE HAK İHLALLERİ

Pozitif Yaşam Derneği olarak, 2019 yılının sonlarına doğru HIV ile yaşayan kişilere yönelik hak ihlallerini raporlaştırma ve 3 ayda bir yayınlama kararı almıştık. Bu doğrultuda ilk raporumuzu 2020'nin Ocak ayında yayımladık ve o zamandan beri 3 aylık periyotlarla raporlarımızı yayımlamaya devam ediyoruz. Bu raporlama faaliyetleri sonucunda; Pozitif Yaşam Derneği'nin bu çalışmadan önce çıkarmış olduğu en son raporunun 2009 tarihli Hak İhlali Raporu olduğunu ve bu raporun üzerinden on seneden fazla zaman geçmesine ve HIV enfeksiyonunun tedavisinde çok büyük aşamalar kat edilmesine rağmen HIV ile yaşayan kişilere yönelik ihlallerin artarak devam ettiğini tespit ettik. Keza kişisel ve toplumsal önyargıların 10 yıllık sürede değişime uğramadan varlığını sürdürdüğü, HIV ile yaşayanların kötü muameleye maruz bırakıldıkları ayrıca pek çok temel haklarının ihlâl edildiği tüm rapordaki görülmektedir.

Bu raporlama çalışmaları devam ederken resmi açıklamalara göre Türkiye'de de ilk vakanın görüldüğü 11 Mart 2020 tarihinde Covid-19 Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi olarak ilan edildi. Veriler bölümünde gösterildiği gibi pandemi sürecinde HIV ile yaşayan kişilerin danışmanlık başvurularında artış gözlemlenmiştir. Mart - Kasım 2020 döneminde 487 kişiye HIV kaynaklı yaşanan sorunlar çerçevesinde hukuki danışmanlık hizmeti verilmiştir. Bu dönemde verilen hukuki danışmanlığa konu hak ihlalleri pandemi dönemi öncesinde karşılaşılan konularla (çalışma hakkı, sağlık hakkı ve özel hayatın gizliliği hakkı) aynı olmakla birlikte ihlal sayısında artış gözlemlenmiştir. Danışmanlıklar sonrasında üç danışan için yargı süreci başlatılmış, bazı danışanlar için ise idari mekanizmalara başvurular yapılmıştır.

HIV ile yaşayan kişilerin pandemi öncesinde yayımlanan raporlarla benzer olarak en fazla ihlâl uğradıkları alan özel hayatlarıdır. HIV'le yaşayan kişiler; statülerini paylaştıkları kişiler tarafından cinsel yönelim ve cinsiyet kimliklerine ilişkin sorulara maruz kalmakta, HIV statüleri onayları olmadan başkalarıyla paylaşmakta, mevzuat eksikliğinden ötürü istemediği durumlarda dahi hukuka aykırı olarak kişisel verilerini paylaşmaya zorlanmaktadır. Yani kısaca HIV ile yaşayan kişilerin mahremiyet hakları hiçe sayılarak yaşamın her alanında HIV statülerinin gizliliği ihlal edilmektedir. Bu durum pandemi sürecinde de sıklıkla yaşanmış; özellikle işverenler pandemi bahanesiyle kişilerin sağlık verilerini Kişisel Verileri Koruma Kanununa aykırı olarak ele geçirmişlerdir.

Pandemi sürecinde kişisel verilerinin ve özel hayatlarının gizliliğinin ihlalden sonra en çok karşılaştığımız ihlallerden biri de çalışma haklarının ihlalidir. Pandemi sebebiyle dünyada ve ülkede birçok konuda değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişikliklerin en yoğun yaşandığı alanlardan biri de çalışma yaşamları olmuştur. Kamu personellerinin çalışma ve izin hususları Cumhurbaşkanlığı genelgelerince belirlenirken özel sektör çalışanları ise işverenlerin insiyatifine bırakılmıştır. Bu kapsamda bazı kişiler evden çalışmaya geçmiş ancak büyük bir kısmı yeterli önlemler alınmadan çalışmaya devam ettirilmiştir. Çalışanlar arasında pandemiye karşı korunma önlemi olarak "Evde Kal Türkiye" çağrısına uyum gösteremeyen kesim mavi yakalı çalışanlar olmuştur. HIV, doğrudan Covid-19 seyrini olumsuz etkileyebilme riski yüksek kronik hastalıklar/ enfeksiyonlar arasında olmasa da yeni tanı alan ve tedaviye henüz başlamamış veya tedavide istenen etki henüz görülmemiş kişiler ek önlem olarak idari izin haklarını kullanmaktan endişe duymuşlardır. Kişiler HIV statülerinden ötürü uğrayacaklarını düşündükleri ayrımcılıklardan ötürü bunu dile getirmek istememiş

PANDEMİ RAPORU:
COVID-19 SALGININDA HIV İLE YAŞAYANLAR

ve riskli çalışma koşullarında dahi statülerini gizlemek zorunda kalmışlardır. Statüleri bir şekilde hukuka aykırı olarak ele geçirilen ve yayılan kişiler ise ya işe alınmamış ya da iş akitleri hukuka aykırı bir şekilde feshedilmiştir.

Covid-19 salgını döneminde açığa çıkan bir diğer ihlal ise Sağlık Hakkı kapsamındadır. Salgın için alınan önlemler kapsamında Sağlık Bakanlığı tarafından "Elektif İşlemlerin Ertelenmesi ve Diğer Alınacak Tedbirler" başlığıyla yayımlanan yazı kapsamında acil olmayan elektif cerrahi işlemlerin mümkün olduğunca daha uygun bir tarihe planlanması; yani yapılacak ameliyatın hayati önemi olmaması durumunda, hekime takdir yetkisi de bırakılarak, ameliyatı ileri bir tarihe ertelenmesi tavsiye edilmiştir. Ancak HIV statüsünde olup acil ameliyat olması gereken kişiler bu genelge gerekçe gösterilerek ameliyata alınmamış ve ciddi sağlık hakkı ihlali ile karşı karşıya kalmışlardır.

HIV ile yaşayan kişilerin çalışma yaşamlarında ve sağlık kuruluşlarında maruz bırakıldıkları ihlallerin yanında eş zamanlı olarak ihlal edilen diğer hakları Anayasa'nın 10. maddesinde "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir." şeklinde düzenlenen ve uluslararası sözleşmelerde Ayrımcılık Yasağı şeklinde karşımıza çıkan yasağın ihlalidir. Her ne kadar HIV ile yaşayan kişiler nefret söylemleri ve ayrımcı davranışlara maruz bırakılsa da TCK 122'de Nefret ve Ayrımcılık suçu "(1) Dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle; a) Bir kişiye kamuya arz edilmiş olan bir taşınır veya taşınmaz malın satılmasını, devrini veya kiraya verilmesini, b) Bir kişinin kamuya arz edilmiş belli bir hizmetten yararlanmasını, c) Bir kişinin işe alınmasını, d) Bir kişinin olağan bir ekonomik etkinlikte bulunmasını, engelleyen kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır." şeklinde düzenlenmiştir. Maddede sınırlı sayılan ayrımcılığa uğrayabilecek kişi grupları ile sınırlı sayılan fiiller bu maddeyi işlevsiz kılmakta ve suçta ve cezada kanunilik ilkesi gereği madde HIV statüsü sebebiyle ayrımcılığa uğrayan kişileri korumamaktadır.

HIV İLE YAŞAYAN YABANCILAR

Türkiye’de yabancıların sağlık hizmetlerine erişimi sahip oldukları statüye göre farklılık göstermektedir. Ülkemizde 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası yabancıların statülerine göre sağlık hizmetine erişimlerini düzenlemektedir. Bu kapsamda Türkiye’de mülteci statüsüne sahip olan kişiler, Uluslararası Koruma başvurusu olanlar ve Şartlı Mülteci statü sahipleri ile Geçici Koruma kapsamında olan kişiler pandemi döneminde Genel Sağlık Sigortası kapsamında HIV tedavisine erişim sağlamaya devam edebilmişlerdir.

İkamet izni ile veya yabancı öğrenci statüsünde Türkiye’de kalan ancak Türkiye’de Yabancılar için Genel Sağlık Sigortası kapsamına girmeden önce HIV tanısı almış olan kişilerin geri ödeme kapsamında ücretsiz HIV tedavisine erişimleri mümkün olmamaktadır. İkamet izni ile veya yabancı öğrenci statüsünde olup ilgili GSS sisteminden yararlanamayan HIV ile yaşayan yabancılar çoğunlukla 3 ayda bir menşei ülkelerine geri dönerek ilaçlarını 3 aylık dozlar halinde temin edip Türkiye’ye geri dönmektedir. Mart 2020 itibariyle Covid-19’la mücadele kapsamında hava, kara ve deniz sınırlarının giriş ve çıkışlara kapatılması ile birlikte bu kişilerin ülkelerinden ilaç tedariği de sonlanmıştır. Türkiye’de yasal olarak bulunmalarına rağmen tedavileri karşılanamamıştır. İnsani yardım alanında çalışan uluslararası örgütlere yapılan başvurular neticesinde Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından ilaç desteği sağlanmıştır.

Kilit Mülteci Nüfusun Koruma Hizmetlerine Erişiminin Desteklenmesi projesi Pozitif Yaşam Derneği, Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği ortaklığında Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Türkiye Ofisi’nin koordinasyonunda Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Ofisi (ECHO)’nin finansal desteği ile sürdürülmektedir. Proje kapsamında Türkiye’de bulunan HIV riski altında olan veya HIV ile yaşayan yabancılara vaka yönetimi, psikososyal danışmanlık, hukuki danışmanlık, hizmetlere erişim için yönlendirme, bilgi paylaşımı, test öncesi ve test sonrası HIV danışmanlığı, farkındalık çalışmaları ve koruyucu materyallere (penis ve vajina kondomu) erişim desteği verilmektedir. İstanbul, Yalova, Denizli, Eskişehir, Ankara ve Mersin’de bulunan Mülteci Hizmet Merkezleri aracılığı ile Arapça, Farsça, İngilizce ve Türkçe olmak üzere dört dilde ülke genelinde hizmet verilmektedir. HIV ile yaşayan veya HIV riski altında olan tüm yabancıların hizmetlere erişimini desteklemek için 7 gün 24 saat 0850 888 0 539 numaralı Mülteci Destek Hattı’na ulaşabilirsiniz.

NELER YAPMALI?

- HIV yalnızca HIV ile yaşayan kişileri ve hekimlerini değil toplumun tüm kesimlerini ve tüm kamu kurumlarını ilgilendiren bir konudur. Sağlıkla ilgili ancak bununla sınırlı olmamak üzere tüm olağanüstü şartlarda bu durum tüm kamu kurumları ve hizmet sunucular tarafından gözetilmelidir.
- Sağlıkla ilgili ancak bununla sınırlı olmamak üzere olağanüstü şartlar altında HIV ile yaşayanlar vb. tedavi erişimin aksamasının olumsuz sonuçlar doğuracağı grupların tedaviye erişiminin desteklenmesi için acil eylem planları hazırlanmalıdır. Bu planlar yalnızca ilaca erişimle ilgili uygulamaları değil, hastane ortamında sunulan kapsamlı sağlık hizmetine erişimi de sağlamalıdır. Özellikle yeni tanı alan veya şüphesi olan ve tanı hizmetine erişim sağlamak isteyen kişiler için sağlık hizmetlerine erişim en önemli konulardan birisidir.
- Fırsat eşitliğinin sağlanması için gerekli görülen hallerde kamu personelinin faydalandırıldığı izin vb. ayrıcalıklar özel sektörde çalışan kişileri de kapsayacak şekilde planlanmalıdır.
- İdari izin vb. süreçlerde kişilerin iş arkadaşları ve idari amirlerine sağlık statülerini açıklama zorunluluğu olmayan uygulamalar geliştirilmelidir.
- Sağlık ve hasta hakları alanında çalışan sivil toplum örgütlerinin süreç yönetimine daha fazla katkı sunması sağlanmalıdır.
- Pandemi vb. olağanüstü şartlar da dahil olmak üzere sağlık hizmetine erişimde yaşanan sorunlara dair etkin çalışabilecek bir geri bildirim sistemi kurulmalıdır. Standart hasta hakları ve SABİM mekanizması dışında kurumlar arası geri bildirim akışının sağlanması önerilmektedir.
- HIV Enfeksiyonunun 1985 yılından itibaren ülkemizin etkilendiği bir pandemi olması ve yayılım hızının her geçen yıl artıyor olması nedeniyle tanı hizmetlerine erişimin olağanüstü şartlar altında da devam ettirilmesi sağlanmalıdır.
- HIV ile yaşayan bireylerin salgın döneminde özel ihtiyaçları (tedaviye, ilaca erişim hakkında her şey) olabilmektedir. HIV'in bağışıklık sistemini etkileyen bir enfeksiyon olması HIV ile yaşayan bireylerin salgın döneminde özel ihtiyaçlarının ve sorunlarının oluşmasına neden olmuştur. COVID-19 Epidemisinde HIV'le Yaşayanlara yönelik özel bir başlık açılmalı ve fon verenler/devletler bu konuda destekçi olmalıdır.
- 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Bölüm 3 Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Şartları Madde 67'de yer alan "18 yaşını doldurmamış olan kişiler, tıbben başkasının bakımına muhtaç olan kişiler, trafik kazası halleri, acil haller, iş kazası ile meslek hastalığı halleri, bildirim zorunlu bulaşıcı hastalıklar, madde bağımlılığı tedavisine yönelik sağlık hizmetleri, 63 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) ve (c) bentleri gereğince sağlanan sağlık hizmetleri, 75 inci maddede sayılan afet ve savaş ile grev ve lokavt hali hariç olmak üzere sağlık hizmetlerinden ve diğer haklardan yararlanabilmek için;" hükmü gereğince vatandaşlık bağı aranmaksızın Türkiye'de yasal olarak bulunan herkesin HIV tedavisine erişimi sağlanmalı. Sağlık hizmeti; poliklinik işlemleri, tıbbi tetkikler ve ilaca erişim olarak bir bütün halinde değerlendirilmelidir. Kanuna ait yönetmeliklerde bu maddeden doğan hakların nasıl kullanılacağı tüm sağlık hizmet sunucular için belirtilmelidir.

KAYNAKLAR

1. Positive Life NSW, People living with HIV and Coronavirus, Available at <https://www.positivelife.org.au/latest-news/plhiv-covid19.html>
2. Guo, Wei and Ming, Fangzhao and Dong, Yu and Zhang, Qian and Zhang, Xiaoxia and Mo, Pingzheng and Feng, Yong and Liang, Ke, A Survey for COVID-19 Among HIV/AIDS Patients in Two Districts of Wuhan, China (3/4/2020). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3550029>
3. Abby Goodnough and Sheila Kaplan, Confronts Coronavirus, and Anger ,Center Disease Control and Prevention, New York, 2020

HAKKIMIZDA

Pozitif Yaşam Derneği 2005 yılında UNAIDS öncülüğünde HIV ile yaşayan kişilerin, hekimlerin ve aktivistler bir araya gelmesiyle kurulmuştur. Derneğin temel amacı HIV ile yaşayan bireylerin sağlık hizmetlerinden ücretsiz, eşit ve adil yararlanmalarının desteklemek, hayatlarının hiçbir alanında ayrımcılığa maruz kalmadan devam etmelerinin sağlamak ve yaşanan hak ihlallerine karşı savunuculuk mekanizmalarının geliştirilip güçlendirmektir. Bu misyon ile hareket eden Pozitif Yaşam Derneği; 2005 yılından bu yana destek merkezi bünyesinde psiko-sosyal destek, akran danışmanlığı, hukuki desteğin yanında HIV farkındalığını artırmak için üniversiteler, şirketlere, STK'lara ve belediyelere atölyeler düzenler.

Pozitif Yaşam Derneği olarak 60 aktif üye, bunların arasından seçilen 5 kişilik yönetim kurulu, 55 profesyonel ve 25 gönüllü çalışma arkadaşımız ile yürülmekteyiz. İstanbul, Yalova, Denizli, İzmir ve Adana'da toplam 7 destek merkezi başta olmak üzere her yerde her gün HIV ile yaşayan hiç kimseyi arkada bırakmamak için çalışıyoruz.

“Bu çalışma* Avrupa Birliği Sivil Düşün Programı kapsamında Avrupa Birliği desteği ile hazırlanmıştır. İçeriğın sorumluluğu tamamiyla Pozitif Yaşam Derneği'ne aittir ve AB'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.”

